

Asia: VN/20868/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta koskien alle 15-vuotiaana rikollisesta teosta epäillyn säilöönottamista

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen tavoitteiden toteutuminen

Vastaavatko esitysluonnoksen ehdotukset esitysluonnokselle asetettuja tavoitteita?

Ei

Perustelut:

Talentia pitää perusteltuna tavoitetta ehkäistä vakavaa alaikäisten rikollisuutta, suojata lapsia järjestäytyneeltä rikollisuudelta sekä vahvistaa viranomaisten mahdollisuuksia arvioida lapsen tuen tarvetta. Esityksen lähtökohtana on korjata ongelmia, joiden juurisyiksi esityksessä tunnistetaan lastensuojelun vaikeus vastata kaikkein vaativimpiin tilanteisiin. Talentian näkemyksen mukaan ensisijainen ratkaisu olisi vahvistaa lastensuojelun palvelurakennetta eikä laajentaa poliisin toimivaltuuksia.

Esitetty sääntely ei näin ollen vastaa asetettuihin tavoitteisiin. Ratkaisu painottuu poliisivetoisiin pakkokeinoihin sen sijaan, että ensisijaisesti vahvistettaisiin lastensuojelun mahdollisuuksia vastata kaikkein vaativimpiin tilanteisiin. Samalla sosiaalihuollon rooli uhkaa muuttua rikostutkintaa tukevaksi, mikä ei ole sosiaalihuollon perustehtävän mukaista.

2. Ehdotuksen tarpeellisuus

Pidätkö tarpeellisena, että alle 15-vuotias rikoksesta epäilty voidaan ottaa poliisin säilöönottotiloihin esitutkinnan turvaamiseksi yli 24 tunniksi?

Ei

Perustelut:

Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Vapaudenmenetyksen laajentaminen poliisin säilytystiloihin jopa 72 tunniksi on erittäin merkittävä puuttuminen lapsen perusoikeuksiin.

Vakaviin tilanteisiin tulee voida puuttua tehokkaasti, mutta ensisijaisena ratkaisuna tulee kehittää lastensuojelun erityispalveluja, turvallisia sijaishuollon ratkaisuja ja moniammatillista yhteistyötä. Poliisin säilöönottoa ei tule käyttää korvaamaan niitä tilanteita, joissa lastensuojelun palvelurakenne ei nykyisellään riitä vastaamaan kaikkein vaativimpiin tilanteisiin.

3. Säilöönoton enimmäiskesto

Mikä seuraavista säilöönoton enimmäiskestoista on mielestänne tarkoituksenmukaisin vaihtoehto?

Muu, mikä? [enintään 24 tuntia]

Perustelut:

Mikäli säilöönottomahdollisuus säädetään, sen tulee olla aidosti viimesijainen ja mahdollisimman lyhyt. Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen vapaudenmenetystä käytetään vain viimeisenä keinona ja mahdollisimman lyhyen ajan.

Talentia kiinnittää huomiota siihen, ettei esityksen kansainvälinen vertailu tue ehdotettua 72 tunnin enimmäiskestoja. Päinvastoin useimmissa vertailumaissa rikosoikeudellisen vastuuikärajan alapuolella olevan lapsen vapaudenmenetyksen enimmäiskesto on huomattavasti lyhyempi tai vastaavaa mahdollisuutta ei ole lainkaan. Esityksessä ei perustella, miksi Suomessa olisi tarpeen omaksua vertailumaita olennaisesti pidemmälle menevä sääntely.

4. Säilöönoton edellytykset

Onko säilöönoton edellytykset (pakkokeinolaki 806/2011 5 a § 1mom) määritelty mielestänne riittävän selkeästi ja tarkoituksenmukaisesti?

Ei

Perustelut:

Säilöönoton edellytykset jäävät osittain tulkinnanvaraisiksi. Erityisesti "lastensuojelutoimenpiteiden selvittämisen tarve" muodostaa hyvin laajan harkintaperusteen.

Lisäksi rikostutkinnalliset tavoitteet ja lastensuojelulliset tavoitteet limittyvät tavalla, joka voi hämärtää sosiaalihuollon roolia ja lapsen oikeudellista asemaa. Laissa tulisi täsmällisemmin määritellä, milloin säilöönotto on välttämätön eikä mikään muu keino riitä.

5. Säilöönoton soveltamiskynnys

Mikä säilöönoton soveltamiskynnystä koskevista vaihtoehtoista on näkemyksenne mukaan perustelluin? Vaihtoehdot on kuvattu tarkemmin liitteessä "Vaihtoehtotarkastelu säilöönoton enimmäiskestosta ja soveltamiskynnyksestä".

Valitkaa yksi vaihtoehto:

Joku muu, mikä? [Mikäli säilöönotomahdollisuus säädetään, sen tulee koskea vain kaikkein poikkeuksellisimpia tilanteita, joissa kyse on erittäin vakavasta rikoksesta, välittömästä ja konkreettisesta esitutinnan vaarantamisesta eikä mikään lievempi keino ole riittävä. Lisäksi säilöönoton enimmäiskeston tulee olla enintään 24 tuntia. Säilöönottoa koskevien arvioiden tulee perustua sosiaalityön ja lastensuojelun erityisosaamiseen. Päätöksenteon tulee olla selkeästi vastuutettua eikä sääntely saa johtaa epäselvyyksiin poliisin ja sosiaalihuollon toimivallassa.]

Perustelkaa vastauksenne. Perusteluissa voi ottaa kantaa myös säilöönoton enimmäiskeston sekä siihen, muodostavatko soveltamiskynns ja enimmäiskesto toimivan kokonaisuuden.

Talentia ei pidä perusteltuna esitettyä sääntelymallia, jossa alle 15-vuotiaan poliisisäilöönottoa laajennetaan 36–72 tuntiin. Kyseessä ovat lapset, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, joten vapaudenmenetyksen tulee olla aidosti viimesijainen keino.

Kolmesta vaihtoehdosta V2 ja V3 ovat V1:tä oikeasuhtaisempia, koska ne rajaavat soveltamisen vakavampiin rikoksiin. Erityisesti V3 kohdentaa sääntelyn täsmällisemmin kaikkein vakaviin rikoksiin. Talentia katsoo kuitenkin, ettei mikään esitetyistä vaihtoehdoista ole sellaisenaan riittävä, koska ne mahdollistavat jopa 72 tunnin säilöönoton poliisin säilytystiloissa.

Mikäli sääntelyä valmistellaan edelleen, soveltamiskynnyksen tulee olla vähintään V3:a vastaava tai sitäkin korkeampi, mutta samalla säilöönoton enimmäiskeston tulee olla merkittävästi lyhyempi, enintään 24 tuntia. Lisäksi laissa tulisi edellyttää, että ennen säilöönottoa arvioidaan yksilöllisesti kaikki muut käytettävissä olevat, lapsen oikeuksiin vähemmän puuttuvat vaihtoehdot.

Soveltamiskynnyksen tulee olla huomattavasti korkeampi kuin täysi-ikäisten pakkokeinoissa, koska alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa.

6. Vaikutukset lapsiin

Mitä vaikutuksia ehdotuksella arvioitte olevan alle 15-vuotiaiden lasten oikeuksiin, hyvinvointiin ja asemaan?

Esityksellä olisi merkittäviä vaikutuksia alle 15-vuotiaiden lasten perus- ja ihmisoikeuksiin.

Vaikka tavoitteena on suojata lasta vakavalta rikollisuudelta, poliisin säilytystiloihin sijoittaminen voi lisätä leimautumista, heikentää luottamusta viranomaisiin sekä aiheuttaa psyykkistä kuormitusta.

Erityisen ongelmallista on, että poliisin säilytystilat eivät ole lapsille tarkoitettu ympäristö. Tämä tunnistetaan myös esityksen perusteluissa.

Toisaalta vakavissa tilanteissa voidaan saavuttaa myönteisiä vaikutuksia, mikäli lapsi tunnistetaan rikollisverkostojen uhriksi ja hänelle järjestetään nopeasti riittävät sosiaalihuollon palvelut. Tämän edellytyksenä kuitenkin on, että lastensuojelun palvelut ovat tosiasiallisesti saatavilla.

7. Vaikutukset viranomaistoimintaan

Mitä vaikutuksia ehdotuksella arvioitte olevan viranomaisten toimintaan ja yhteistyöhön (esim. poliisi ja hyvinvointialueet)?

Esitys lisää merkittävästi poliisin ja hyvinvointialueiden yhteistyön tarvetta.

Samalla se lisää hyvinvointialueiden tehtäviä ilman, että henkilöstövaikutuksia on arvioitu riittävän perusteellisesti. Erityisesti sosiaalityöntekijän ympärivuorokautinen läsnäolovelvollisuus herättää kysymyksiä toteuttamiskelpoisuudesta, henkilöstön riittävydestä sekä kustannuksista.

Esityksessä ei ole arvioitu, miten sosiaalityöntekijöiden jo ennestään kuormittunut työ muuttuu tilanteessa, jossa hyvinvointialueelle säädetään ympärivuorokautinen läsnäolovelvollisuus poliisin säilytystiloissa.

Lisäksi sosiaalityöntekijän asema rikostutkinnan yhteydessä tulee määritellä selkeämmin.

8. Vaikutukset esityksen tavoitteiden näkökulmasta

Miten arvioitte ehdotetun sääntelyn vaikutuksia rikosten selvittämiseen sekä yleisemmin sisäiseen turvallisuuteen?

Ehdotus voi joissakin yksittäisissä vakavissa rikostapauksissa helpottaa rikosten selvittämistä ja mahdollistaa paremman kokonaiskuvan muodostamisen lapsen tilanteesta.

Sen sijaan vaikutuksista nuorisorikollisuuden vähentämiseen tai sisäiseen turvallisuuteen ei esitetä riittävää tutkimusnäyttöä.

Pitkällä aikavälillä vaikuttavampia keinoja ovat varhainen tuki, toimiva lastensuojelu, perheiden palvelut sekä rikoskierteen katkaiseminen sosiaalihuollon keinoin.

9. Toteuttamiskelpoisuus

Onko ehdotus mielestänne käytännössä toteuttamiskelpoinen?

Ei

Perustelut:

Esityksen käytännön toteuttaminen edellyttää merkittävää viranomaisyhteistyötä, uusia toimintamalleja sekä henkilöstöresursseja.

Erityisesti hyvinvointialueille asetettu velvollisuus järjestää toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan läsnäolo koko säilöönoton ajan on käytännössä haastava eikä sen toteuttamiskelpoisuutta ole arvioitu riittävän perusteellisesti.

Lisäksi poliisin säilytystilat eivät lähtökohtaisesti sovellu lasten pitkäkestoiseen säilyttämiseen.

Vakavan rikollisuuden arviointi, rikollisryhmiin kiinnittymisen tunnistaminen sekä lapsen suojelutarpeen arviointi edellyttävät lastensuojelun erityisosaamista. Tätä osaamista ei voida korvata poliisin toimivaltuuksien laajentamisella eikä siirtää ilman vaikutuksia sosiaalihuollon muille palveluille.

10. Muut huomiot

Muut mahdolliset huomiot ehdotuksesta

Talentia pitää tärkeänä, että vakavaan alle 15-vuotiaiden rikollisuuteen puututaan tehokkaasti ja että järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuspiiriin joutuneet lapset tunnistetaan nykyistä paremmin.

Ratkaisujen tulee kuitenkin ensisijaisesti vahvistaa lastensuojelun kykyä vastata kaikkein vaativimpiin tilanteisiin. Poliisin säilöönoton laajentaminen ei saa muodostua keinoksi paikata lastensuojelun palvelujärjestelmän puutteita.

Talentian näkemyksen mukaan valmistelussa olisi ollut perusteltua arvioida myös muita vaihtoehtoja kuin poliisin säilytystilat ja lastensuojelulaitokset. Erityisesti olisi tullut tarkastella mahdollisuuksia kehittää vaativan lastensuojelun erityisyksiköitä tai muita lapsille tarkoitettuja turvallisia arviointiympäristöjä, joissa voitaisiin turvata sekä lapsen oikeudet että viranomaisten yhteistyö kaikkein vakavimmissa tilanteissa.

Mikäli sääntelyä valmistellaan edelleen, tulee lapsen oikeuksien toteutumista, hyvinvointialueiden henkilöstövaikutuksia sekä sosiaalityöntekijän asemaa arvioida huomattavasti nykyistä perusteellisemmin. Lisäksi olisi syytä säätää velvollisuudesta arvioida lain vaikutukset määräjän kuluttua sen voimaantulosta.

Talentia pitää ongelmallisena, että merkittäviä perus- ja ihmisoikeuksiin sekä lasten oikeuksiin liittyviä ehdotuksia koskeva täydentävä lausuntokierros on toteutettu keskellä kesälomakautta hyvin lyhyellä lausuntoajalla. Näin rajallinen valmistelu-aika ei tue hyvän lainvalmistelun periaatteita eikä mahdollisuuksia huolelliseen vaikutusten arviointiin.

Suominen Jenny

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia - Jenny Suominen